

JANKO LAVRIN

10. februarja 1887, Krupa v Beli krajini – 13. avgusta 1986, London

Skoraj sto let dolgo življenje Janka Lavrina nudi preučevalcu njegove osebnosti in dela mnoga presenetljiva in vse pozornosti vredna dejstva. Za slovenskega slavista je v tem bogastvu najpomembnejše vendarle dejstvo, da je Janko Lavrin, svetovljanski literarni zgodovinar, esejist, prevajalec in publicist, lektor in docent (od leta 1918) ter potem dolga leta (od 1921 do 1953) profesor za novejšo rusko literaturo na univerzi v Nottinghamu, ostal vse življenje intimno in tvorno navezan na domovino, slovensko kulturo in še posebej literaturo. O tem pričajo tudi nekatera na videz drobna dejstva. – Pred sabo imam posnetek pisma, ki ga je Janko Lavrin 5. oktobra 1985, nekaj mesecev pred smrtjo, pisal v Moskvo ruskemu raziskovalcu Velimirja Hlebnikova (1885–1922) A. E. Parnisu, ko mu je ob pesnikovem jubileju poslal krajši spominski zapis *Moje srečanje s Hlebnikovom*. V tem pretresljivem pismu piše Janko Lavrin o »težkem udarcu«, ki mu ga je »pred petimi tedni« prizadejala usoda z ženino smrtjo, o starčevskih nadlogah, ki ga mučijo v »99. letu življenja«, o spominu, ki da ga zapušča, o jubileju V. Hlebnikova, ki da bi ga morali praznovati tudi v Jugoslaviji in Sloveniji, in pri tem svetuje dopisovalcu, naj naveže stike z društvom slovenskim pisateljev, naj proučuje slovensko in druge jugoslovanske literature in prevaja Ivana Cankarja in »velikega« Prešerna.

S spomini na pesnika V. Hlebnikova, z zavzetostjo za sodelovanje med slovanskimi književniki in željo, da bi Rusi še naprej in ponovno prevajali Ivana Cankarja in »velikega« Prešerna se Janko Lavrin nekako vrača v svoje »rusko« obdobje, ko je po gimnazijskih letih (1899–1903 v Novem mestu, 1905–1907 na Sušaku) od leta 1908 s presledki (študij v skandinavskih deželah in Parizu) študiral in doštudiral slavistiko, kot simpatizer neoslovanofilov sourejal revijo *Slavjanskij mir* (1908–1911) in s Sergejem Gorodeckim almanah *Veles* (1912–1913), s članki in prevodi v ruščino seznanjal ruske bralce z zahodno in južnoslovanskimi literaturami. Pri tem delu je Janko Lavrin ostal zvest slovenski kulturi in literaturi, in še posebej Ivanu Cankarju, o njem je pisal, v ruščino prevajal njegove črtice in novele, leta 1910 je v Peterburgu objavil prevod romana *Hiša Marije Pomočnice* (*V dome Marii Zastupnicy*). Lavrinov prevod romana je zmaličila zloglasna ruska cenzura, ki ni dovolila natisniti večji del osmega poglavja. S cenzuro se je Janko Lavrin srečal tudi kot dopisnik dnevnika *Novoe Vremja*, za katerega je poročal z balkanskega in zahodnoevropskega bojišča med prvo svetovno vojno v letih od 1915 do 1917, ta je tudi preprečila izid Lavrinove protivojne knjige »albanskih skic« *V deželi večne vojne* (1916). Oktobrska revolucija je pretrgala Lavrinovo »rusko« obdobje, Janko Lavrin se je proti koncu leta 1917 za stalno naselil v Angliji.

Na Angleškem se je Janko Lavrin kot profesor na univerzi v Nottinghamu ukvarjal predvsem z novejšo rusko literaturo od romantike do sodobnosti. V svojih knjigah in razpravah je s sociološkega in psihoanalitičnega oziroma »psiho-kritičnega« vidika, kakor je svojo raziskovalno metodo imenoval sam, obravnaval vrsto najpomembnejših ruskih literarnih ustvarjalcev, vendar je svojo pozornost posvetil predvsem Tolstoj, Dostojevskemu, Gogolju, Puškinu, Gončarovu, Turgenjevu, Lermontovu, Čehovu in Pasternaku. Tem velikim imenom je posvetil tudi nekaj monografij. Med temi monografijami so zanimive predvsem tiste, ki jih je Janko Lavrin v angleških izdajah opremil s skromnima oznakama

»an approach« in »a study« in pozneje izdal v novih natisih v znani zbirki Rowoltovih monografij v Hamburgu. Med temi monografijami sta v Nemčiji in v svetu doživeli največ izdaj in najvišjo naklado knjigi o Tolstoju in Dostojevskem. Večina teh »po obsegu skromnih, a vsebinsko bogatih /.../ in dragocenih uvodov v življenje in delo« (R. Neuhäuser) ruskih klasikov je prevedena tudi v slovenščino: *Dostojevski* (1968), *Gogolj* (1969), *Tolstoj* 1969, *Gončarov* (1972), *Puškin in ruska literatura* (1972), *Lermontov* (1973) in *Turgenjev* (1973). V njih se je uveljavila morda največja odlika Lavrinovega literarno-zgodovinskega in kritičnega pisanja: posluš za bralca, ki ni nujno znanstvenik, in občutek za tiste pojave, ki so v nekem okolju in času aktualni in zanimivi s širšega, ne samo literarnoestetskega vidika. Lavrinovo »integralno vrednotenje avtorjev, v katerih delu odsevajo razni aspekti duha in časa in kulturne klime dobe« zato pomeni po uvodnih besedah, ki jih je sam zapisal v slovenski izdaji svoje knjige *Književnost in duh časa (od Rousseauja do Sartra)*, vrednotenje, ki »mora seveda upoštevati ne samo estetsko, temveč tudi psihološko, socialno (oziroma socialno-ekonomsko), filozofsko in večkrat tudi politično podlago, ne da bi pri tem zanemarjalo zgodovinsko perspektivo«. Tako široko gledišče je Janka Lavrina odvrčalo od sodobnih novatorskih prizadevanj in iskanj tako ruskih formalistov kot evropskega strukturalizma in angloameriške »nove kritike« (*New Criticism*) in ga eklektično navezovalo na nekatere prvine pozitivizma, duhovnozgodovinske tradicije, ruske sociološke šole in psihoanalize z začetka 20. stoletja. Toda kompleksni »tradicionalizem« je pri Janku Lavrinu vendarle živel ob »tvornem skepticizmu« in smislu za dialog z umetnikom (prim. članka *Tvorni skepticizem in Kritiki in umetniki*, objavljena v osmem letniku revije *Modra ptica*, 1936–37). Janku Lavrinu je uspelo, da je z različnih vidikov osvetlil osebnostne, umetniške, miselne in družbene značilnosti ne samo mnogih ruskih, ampak tudi mnogih evropskih ustvarjalcev od Rousseauja, Byrona, Balzaca, Heineja in Baudelaira do Nietzscheja, Rimbauda, Wilda, Ibsena, Shawa, Francea, d'Annunzia, Huysmansa, Strindberga, Rilkeja, Hamsuna, Pirandella, Prousta, Kafke in drugih.

Janko Lavrin se je uveljavil tudi na področju primerjalne literature. Pri nas so odmevale predvsem tiste primerjave, ki jih je Lavrin objavil v *Ljubljanskem zvonu: Tolstoj in Nietzsche, Dostojevski in moderna umetnost* (1926), *Čehov in Maupassant, Dostojevski in Proust* (1927), *Ibsen in Shaw ter Huysmans – Strindberg* (1928). Nekatere med njimi so zaradi raziskovalčeve hotene izzivalnosti primerjanja, ki sloni predvsem na »pravcati oporečnosti« oziroma kontrastu (npr. primerjanje Tolstojevega krščanstva, ki da je pritajeno poganstvo, z Nietzschejevim poganstvom, ki da je pritajeno krščanstvo, in »kontrastnih« Dostojevskega in Prousta), vzbudile ugovore, ki so Lavrinu sicer priznavali zanimivost in duhovitost, a mu hkrati oporekali znanstveno in literarnozgodovinsko utemeljenost.

Poleg objav v *Ljubljanskem zvonu* in knjige »psihokritičnih študij« *Dostojevski, Nietzsche, Tolstoj* (1937) so za razširjanje razgledov po evropskih literaturah in še posebej sodobni ruski literaturi in tudi nekaterih literarnoestetskih vprašanjih na Slovenskem pomembni članki, objavljeni v reviji *Modra ptica* v predvojnih tridesetih letih. Med njimi morda zaslужita posebno pozornost esej *O tragičnem* (MP VIII, 1936–37) in študija *Poezija ruske revolucije* (MP XII, 1940–41). – Esej *O tragičnem* je klic človeka, ki se v kriznih tridesetih letih v želji »po novem pogumu za življenje in za resničnost« upira sodobnemu pesimizmu v imenu visoke grške in Shakespearove tragedije in upa, »da se bo rodila nova tragična umetnost kot protest proti (...) površnemu in povprečnemu pojmovanju človeka in življenja«. Janko Lavrin pri tem nastopa »proti vsemu modernemu naziranju«, vendar kot intelektualec, ki je sam izrasel iz moderne in njenih protislovij. Protest, ki naj bi ga izražala »nova tragična umetnost«, odkriva že v duhovnem iskanju in boju Dostojevskega, prvine in izgubljene možnosti »nove oblike tragedije«, ki naj bi »obravnava tudi preproste ljudi in jih prikazala v njihovi tragični in heroični perspektivi«, pa pri Ibsenu in Čehovu. – Študija *Poezija ruske revolucije* je najpomembnejši predvojni prispevek, ki je nakazal in tudi ovrednotil razvoj ruske poezije v 20. stoletju od ruskega simbolizma do Majakovskega, Jesenina in Pasternaka. Lavrinovi ugotovitvi, da je poezija ruskega sim-

bolizma po Puškinu drugi kvalitetni vrh in da je v sodobni »poeziji ruske revolucije« najpomembnejše ime Boris Pasternak, sta veljavni in (zopet) aktualni tudi danes.

Med literarnozgodovinskimi sintezami je pri nas najbolj znana *Panorama ruske literature* (*A Panorama of Russian Literature*) iz leta 1973, v slovenskem prevodu je izšla leta 1979.

Drugega oktobra 1956 je Janko Lavrin postal zunanji dopisni član Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Slovenski akademiki so počastili Janka Lavrina za tiste mednarodno priznane zasluge, zaradi katerih je postal Magister Artium univerze v Nottinghamu, podpredsednik Angleškega inštituta lingvistov, član British Universities Association of Slavists, član londonskega mednarodnega PEN kluba... Slovenska akademija je pri tem še posebej poudarila zasluge, ki jih ima Janko Lavrin kot posrednik med slovensko kulturo in drugimi evropskimi kulturami. Lavrinova skrb za umetnost Ivana Cankarja, za drami *Školjka* Lojza Kraigherja ter *Dogodek v mestu Gogi* Slavka Gruma, njegove revialne in knjižne objave prevodov jugoslovanskih in še posebej slovenskih pesnikov od Prešerna, Gradnika in Župančiča do Bora, antologija sodobne jugoslovanske poezije (*An Anthology of Modern Yugoslav Poetry*, 1962) in izbor slovenske poezije (*The Parnassus of a Small Nation*, 1957 in 1965), ki ga je uredil skupaj s prijateljem Antonom Slodnjakom, so dragocen prispevek za razvijanje tistega, kar bi imenoval Goethe »svetovna literatura«.

Tu se naš krog sklene, vendar ne v zaokrožen odgovor, ki bi ga zarisal neizbežni konec človekovega življenja, marveč v odprto vprašanje, ki nam ga zastavlja znana in manj znana duhovna dediščina svetovljanskega Slovenceva Janka Lavrina.

Aleksander Skaza
Filozofska fakulteta v Ljubljani

Metodične izkušnje

KRATKI SPISI (PISNE MINIATURE)

Pisanje kratkih spisov (po Rosandiču: pisnih miniaturn) v naši učni praksi ni tako ustaljeno kot npr. pisanje domačih nalog ali šolskih spisov. To je zapis, ki ga učenec napiše v desetih do petnajstih minutah kar med poukom. Spis se piše na posebne liste, lahko tudi samo na polovico ali četrtinko lista. Pri teh izdelkih učitelj ne kontrolira pravopisne usposobljenosti učencev, ampak se zanima predvsem za njihove ideje. Če učenec spremeni ali preuredi svoje misli, lahko svoje stavke prečrta, jih popravi ali zamenja. Kratek spis je dostikrat bolj osnutek kot pravi spis. Tega spisa učitelj ne oceni, da so učenci ob njegovem snovanju kar najbolj sproščeni; uporablja ga predvsem kot izhodišče za nadaljnje razpravljanje. Oglejmo si na nekaterih primerih, kako nastajajo kratki spisi.

V petem razredu smo proučevali velevne stavke in klicaj. Vsak učenec je na četrtinko lista napisal zapovedi in prepovedi, ki jih največkrat sliši. Zbralo se je veliko zanimivega gradiva: